

P o s u d o k
na habilitačnú prácu Mgr. Marcely Domenovej, PhD.
Z dejín mesta Prešov a jeho obyvateľov v 16. storočí
(Prešov 2018, 201 strán)

Už samotný výber témy habilitačnej práce si zasluhuje pozornosť a ocenenie, keďže je významným dielom pre dôkladnejšie poznanie jedného z nemnohých slobodných kráľovských miest v Uhorsku v 16. storočí. Práca tak organicky rozvíja a zároveň nadväzuje na doterajšie autorkine práce, ako aj iné historiografické vedecké výstupy a dve posledné monografické spracovania dejín Prešova z roku 1965 a 2017.

Habilitačná práca Mgr. Marcely Domenovej, PhD. je popri obligátnom úvode a závere rozdelená do piatich kapitol, pričom každá z nich pozostáva z dvoch, troch či štyroch podkapitol. V prvej kapitole sa autorka venuje problematike a kompetenciám mestskej správy a samosprávy, ktoré stelesňovala predovšetkým užšia a širšia mestská rada. Voľby do týchto orgánov sa v Prešove v predmetnom období „*konali v januári, spravidla v termíne po sviatku Troch kráľov...*“, čo sa dosť vymykalo z rámca obvyklosti, lebo vo väčšine iných slobodných kráľovských miest sa voľba viazala na sviatok sv. Juraja.

V druhej kapitole sa autorka v rámci dvoch podkapitol zaoberá jednak meštianskym právom a jednak rozborom matričných zápisov. V druhej podkapitole prináša prínosné zistenia o podmienkach a procese prijímania za mešťanov. Okrem iného prezentuje zaujímavý poznatok, keď sa v prípade Neprešovčanov zmieňuje o povinnosti predložiť viacero písomných potvrdení, ako aj to, že „*Meštiansky status mohol byť teda udelený s podmienkami, s určením časovej lehoty, so zárukou za kandidátov, resp. s odporúčaním domácich dôveryhodných mešťanov.*“ (s. 50)

V súvislosti s rozborom matričných zápisov novoprijímaných mešťanov za sporný považujem autorkin údaj o ukazovateli 6,6, vyjadrujúci ročný priemer imigrantov v rokoch 1519 – 1536 (viď tabuľka 1, s. 55). Azda to vyplýva z toho, že tabuľka zachytáva rozpätie 17 rokov, no konkrétne uvedených je len 13 rokov, takže v prvom prípade by ukazovateľ bol 5,47, v druhom prípade 7,15. (Je pritom zaujímavé, že ak by sme koeficient vypočítavali len za uvedené prvé štyri roky, t. j. 1519, 1524, 1525, 1526, priemerný ročný imigračný ukazovateľ by bol rovných 8.) Zaujímavé a podnetné údaje vyplývajú aj z rozboru počtu novoprijatých mešťanov v rokoch 1537 – 1600 (tabuľka č. 2, s. 59-60, bez celkového sumáru). Za súvislé obdobie 63 rokov autorka odhaduje počet prijatých mešťanov na 734, resp. 735, čo by predstavovalo ročný priemer imigrácie cca 11,7. Len zdôrazním, že nie v každom súdobom

slobodnom kráľovskom meste v Uhorsku sa dajú takéto údaje špecifikovať. V tejto súvislosti mám otázku, či v Prešove možno kvantifikovať podiel (či počet) mešťanov, čiže nositeľov meštianskych práv, v kontexte celkového podielu (počtu) obyvateľov mesta, teda tých, ktorí nemali meštianske právo?

Zaujala ma aj skutočnosť, v ktoré dni novoprijatí mešťania skladali prisahu vernosti a poslušnosti mestu; najčastejšie to bola sobota, ktorá bola dňom zasadania prešovskej mestskej rady (s. 52-54). Spomínam to preto, lebo napríklad v súvekej Bratislave (vtedajšom Prešporku) nevieme presne povedať, kedy zasadala mestská rada. Poznáme len deň zasadania mestského súdu (čiže 5 – 8 vybraných prísažných členov rady na čele s richtárom), a tým bol pondelok, od prelomu 15. a 16. storočia pribudla aj streda. (Len mimochodom, dá sa na základe prameňov zodpovedať otázka, kedy zasadal prešovský súd? Bolo to ad hoc, alebo v dáky konkrétny vytýčený deň?)

Tretia kapitola, pozostávajúca z troch podkapitol, je venovaná vybraným okruhom života Prešova na prelome stredoveku a novoveku v kontexte miestnych a politických pomerov. Ide o podoby mesta, jeho topografický a urbanistický vývoj, demografický vývoj, čo sú mimoriadne dôležité tematické okruhy, keďže dejiny sa odohrávajú v čase a priestore, no bez ľudí by ktorékoľvek mesto bolo iba pustými kulisami. (Škoda, že autorka do prílohy nezaradila či už pôdorysný náčrt alebo daku súvekú vedutu Prešova. Nepochybne by to prispelo k utvoreniu komplexnejšieho i dokonalejšieho vnemu u čitateľa jej práce.)

Z pohľadu vojenského historika vysoko hodnotím podkapitolu 3.3 (s. 97-120) venovanú vojenským výdavkom a vojenskej situácii, keď aj na Prešov po bitke po Moháči doľahli jednak dôsledky osmanskej expanzie a jednak rozbroje a domáca vojna medzi dvomi protikráľmi – Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským. Mgr. Marcela Domenová, PhD. množstvom konkrétnych údajov o výdavkoch na žoldnierov, obranu a bezpečnosť (viď najmä sumarizujúcu tabuľku č. 13, s. 106-109) poodkryla archívne bohatstvo, na základe ktorého možno ďalej rozvíjať našu vojenskú historiografiu a osobitne mestské vojenstvo. (Opäť len mimochodom, autorkou používaný termín Turci či adjektívum turecký (napr. s. 99 a nasl.) sú síce v slovenskej historiografii doposiaľ zaužívané, no – ako už na to dlhší čas upozorňujú pracovníci Orientalistického ústavu SAV – správne by sa malo používať označenie Osmani, osmanský.)

Ďalšia kapitola v rámci troch podkapitol hutne rekapituluje oblasť zdravotníctva, kúpeľníctva a verejnej hygieny Prešova na prelome 15. a 16. storočia. Táto kapitola je jedinečným a bohatým zdrojom pre poznanie všednej a nevšednej každodennosti mesta. V poslednej, 5. kapitole sa autorka opäť v rámci troch podkapitol podnetne a prínosne zaoberá

problematikou školstva, ktoré tvorilo základ kultúrneho rozvoja nielen samotného mestského spoločenstva, ale aj celej spoločnosti v Uhorskom kráľovstve.

Konštatujem, že veľkou prednosťou autorky je dobrý prehľad doterajšej domácej i zahraničnej literatúry, ako aj pramennej archívnej bázy. Silnou stránkou jej metodologického prístupu tak popri analýze je aj kreatívna komparácia. Mgr. Marcela Domenová, PhD. má veľmi dobré pozorovacie i analytické schopnosti so zmyslom pre detail a periférne videnie, čo je v prístupe historika starších dejín, ktorý navyše pracuje s cudzojazyčným a neraz ťažko čitateľným materiálom, obzvlášť dôležité. Kladne treba hodnotiť aj už spomenuté sprievodné tabuľky (dovedna 18), ktoré svojou adresnosťou a exaktnosťou umožňujú rozvíjať či interpretovať to, čo je – obrazne povedané – skryté medzi riadkami. Zároveň chcem vyzdvihnúť ďalej to, že inšpiratívnosť habilitačnej práce spočíva aj v tom, že autorka na viacerých miestach svojich analýz a zistení načrtáva a zároveň poukazuje na také otázky, témy či okruhy tém, ktoré bude v budúcnosti potrebné hlbšie preskúmať a osvetliť.

Veľký prínos habilitačnej práce vidím v tom, že prináša množstvo doposiaľ neprezentovaných faktografických, neraz jedinečných a detailných údajov. Vďaka plejáde konkrétnych pramenných údajov práca nadobúda na plastickejšiu, neupadá pritom do minucióznosti. Práve naopak, detailný, neraz ojedinelý či aj marginálny pramenný údaj daný do kontextu umožňuje interpretovať doposiaľ nevelmi známe okolnosti z dejín každodennosti Prešova, a v neposlednom rade aj iných slobodných kráľovských miest v Uhorsku a osobitne na Slovensku.

Mgr. Marcela Domenová, PhD. v habilitačnej práci naplnila potrebu opätovného príklonu k prameňom (*ad fontes*) a sprístupňovania vlastných dokumentov odbornej i širokej verejnosti. Historické pramene a fakty totiž uvádzajú samotného historika a napokon aj čitateľa bezprostrednejšie do dejinnej skutočnosti. Konkrétnejšie a mnohostrannejšie mu približujú ducha doby, vtedajšie myslenie, zvyky či obyčaje, cítenie a konanie, čiže faktory, ktoré sú odrazom celkovej spoločensko-ekonomickej situácie, vzdelanosti a kultúry určitého prostredia a obdobia.

Záverom chcem zdôrazniť, že k habilitačnej práci nemám vecné pripomienky, hodnotím ju veľmi pozitívne. Autorka sa venovala v slovenskej historiografii veľmi potrebnej a dôležitej téme, ktorú dokázala metodologicky i obsahovo dôkladne a pútavo spracovať. Autorkina habilitačná práca a závery, ku ktorým dospela, nepochybne poslúžia ako smerodajná, orientačná, ako aj východisková báza pre ďalší výskum tejto tematiky.

Autorka v predloženej habilitačnej práci, v ďalších vedeckých a odborných prácach, vo vystúpeniach na vedeckých podujatiach doma i v zahraničí, no v neposlednom rade aj v rámci

pedagogického pôsobenia nespochybniteľne preukázala svoju vedeckú a pedagogickú spôsobilosť a erudovanosť.

Vzhľadom na uvedené odporúčam, aby Mgr. Marcele Domenovej, PhD. bola po úspešnej obhajobe udelená vedecko-pedagogická hodnosť docenta v študijnom odbore 2.1.7 história.

V Bratislave 19. 2. 2019

doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD.

Vojenský historický ústav